

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА ПРАКТИКА РЕАЛІЗАЦІЇ ПРАВА НА ЗАБУТТЯ У ЗАРУБІЖНИХ КРАЇНАХ

CONSTITUTIONAL LEGAL REGULATION AND IMPLEMENTATION PRACTICE OF THE RIGHT TO BE FORGOTTEN IN FOREIGN COUNTRIES

Петришина М.О., к.ю.н., доцентка,
доцентка кафедри державного будівництва

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Артеменко К.В., студентка II курсу факультету прокуратури

Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

З розвитком Інтернету та соціальних мереж з'являються нові права. Відтак, виникає потреба у розширенні існуючого каталогу прав і свобод. До таких прав ми відносимо «право на забуття» («the right to be forgotten»), яке знайшло своє відображення у практиці Європейського суду з прав людини (далі – ЄСПЛ) та багатьох інших судів в різних країнах (США, Індія, Туреччина та ін.).

Необхідність ефективного конституційно-правового регулювання означеного вище права вимагає чіткого вирішення теоретичних та практичних проблем, а також перегляду чинного законодавства у цій сфері.

У статті аналізується законодавство Європейського Союзу, а також деяких зарубіжних країн, зокрема: Директива 94/46/ЄС про захист персональних даних 1995 року, Європейська конвенція з прав людини, Хартія основоположних прав Європейського Союзу, Хартія про право на забуття Франції (2010 року), проект Закону про захист даних Індії.

На основі дослідження практики Європейського суду з прав людини визначаються ознаки права на забуття. Аналізується судова практика Індії, Туреччини й США. На підставі проведеного дослідження наводяться висновки щодо особливостей конституційно-правового регулювання права на забуття в цих країнах.

Підсумовується, що процес становлення нового права має відбиток у правовій сфері, зокрема у законодавчій та судовій. Проведений аналіз особливостей конституційно-правового регулювання та практичних аспектів реалізації права на забуття в зарубіжних країнах дає змогу зробити висновок про те, що визнання цього права зумовлює появу низки конституційних протиріч і колізій, а пов'язано це з такими правами як право на вільне вираження поглядів, право на повагу до приватного життя та свобода думки і слова.

Ключові слова: право на забуття, цифровізація, конституційно-правове регулювання, видалення інформації, Європейський суд з прав людини, персональна інформація, право на приватність.

New rights are emerging because of the global development of the Internet and social networks. Therefore, there is a need to expand the existing catalog of rights and freedoms. Among such rights we include “the right to be forgotten”, which was reflected in the practice of the European Court of Human Rights (further – the ECHR) and in other courts in various countries (the USA, India, Turkey and etc.). According to GDPR 2016/679, article 17 states that the data subject shall have the right to obtain from the controller the erasure of personal data concerning him or her without undue delay and the controller shall have the obligation to erase personal data.

The need for effective constitutional and legal regulation of the above-mentioned right requires a clear solution to theoretical and practical problems in the legal field, as well as a revision of the current legislation in this field.

The current legal acts regulating this issue are revealed. The legislation of the European Union and some other foreign countries is analyzed in the article, in particular: Directive 94/46/EC on the protection of personal data of 1995, the European Convention on Human Rights, the Charter of Fundamental Rights of the European Union (2010), India's Draft Data Protection Act.

The specific features of the right to be forgotten are determined based on the study of the practice of the European Court of Human Rights. The judicial practice of India, Turkey and the USA is analyzed. On the basis of the conducted research, conclusions are given by regarding the peculiarities of the constitutional and legal regulation of the right to be forgotten in these countries.

It is concluded that the process of formation of a new right has an imprint in the legal sphere, in particular in the legislative and judicial spheres. In summary, there are gaps in legislation that require attention, specifically regarding how the regulations concerning will be enforced while ensuring the preservation of other rights and freedoms such as freedom of thought and expression and the right to privacy.

Key words: the right to be forgotten, digitalization, constitutional and legal regulation, erasure of data, European Court of Human Rights, personal data, right to privacy.

Постановка проблеми. Трендом сучасності є швидкий прогрес інформаційно-комунікаційних технологій. Йдеться, насамперед, про розвиток Інтернету, соціальних мереж, різного роду програм, за допомогою яких можна отримувати інформацію. У зв'язку з цим, постають питання щодо того чи персональні дані особи, які викладені в просторах Інтернету є актуальною та належною інформацією та чи не завдає ця інформація шкоди життю особи, чи не принижує її честь та гідність. Насамкінець, відкритим залишається питання щодо правомірності опублікування інформації, яка стосується особи без її згоди.

Відтак, сьогодні об'єктивно існує нагальна проблема вирішення й урегулювання інтернет-відносин загалом, створення та / або удосконалення конституційно-правових механізмів реалізації права на забуття і захист фізичних осіб від завдання шкоди в інтернеті.

Означене питання вже було поставлене багатьма країнами світу. Існує думка, згідно з якою, право на забуття є здобутком французької юриспруденції. Йдеться про

Хартію про право на забуття 2010 року, а також практику ЄСПЛ у сфері проблем реалізації цього права. Крім того, варто згадати й Загальний регламент захисту даних ЄС (GDPR), це право залишило свій відбиток і в судах США, Індії, Туреччини та ін.).

Зважаючи на означене, вивчення порівняно «нового» права – права на забуття – основною метою реалізації якого є захист немайнових прав фізичних осіб в Інтернет-відносинах, а також особливостей його конституційно-правового регулювання видається актуальним та необхідним завданням.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Важливі аспекти розвитку і регулювання «права на забуття», а також аналіз практики ЄСПЛ, судів зарубіжних країн частково висвітлено у працях таких вітчизняних учених, як О. Калітенко, А. Литвиненко, Д. Опришко, О. Совгіря, Ю. Ремінська та ін. Серед зарубіжних дослідників, які мають певний досвід у цій сфері варто згадати таких, як З. Ахмад, С. Вашішт, Л. -Ф. Граттон, Р. Сі. Пост, Д. Хадсон та ін.

Метою статті є вивчення та визначення основних ознак права на забуття, зокрема, за посередництвом з'ясування особливостей конституційно-правового регулювання цього права у зарубіжних країнах, а також на основі аналізу судової практики проблем реалізації права на забуття.

Виклад основного матеріалу. Основи концепції права на забуття (права бути забутим) були закладені із прийняттям Директиви 94/46/ЄС про захист персональних даних 1995 року, у якій йдеться про обробку персональних даних, а також їх захист [1]. Ця Директива встановила стандарти обробки та передачі персональних даних, забезпечивши тим самим їх захист від неправомірного використання та зловживань. У ст. 8 Європейської конвенції з прав людини (набрала чинності 1953 року) закріплено право кожної людини на повагу до приватного і сімейного життя [2]. Згідно з положеннями ст. 8 глави II «Свободи» Хартії основоположних прав ЄС (набрала чинності 2009 року) кожна людина має право на захист персональних даних і додержання цих правил підлягає контролю з боку незалежного державного органу [3]. Як бачимо, Європейському Союзу відомі такі поняття як «персональні дані», «обробка», «захист персональних даних» тощо.

Виклики сучасності призвели до скасування вищезазначеної директиви ЄС, яка регулювала питання про право на забуття. Тепер це питання регулюється Загальним регламентом про захист даних (GDPR 2016/679). Стаття 17 цього Регламенту передбачає право на «стирання» даних (або «право бути забутим») (right to erasure or “right to be forgotten”). Луї-Філіпп Граттон, експерт в галузі права на приватність, відзначає, що право «бути забутим» було визнано проривом у сфері захисту даних після прийняття Загального регламенту захисту даних, хоча раніше воно існувало в обмеженій формі. Стаття 17 цього документу встановлює ширше «право на видалення». Громадяни Європейського Союзу можуть вимагати видалення своїх особистих даних, а організація, яка зберігає дані, зобов'язана видалити їх «без зайвої затримки» за певних обставин [4].

У справі *Hurbain v. Belgium* (no. 57292/16) ЄСПЛ підтвердив таке нове право, відоме сьогодні як «право на забуття» [5]. Справа стосувалася аварії, інформацію щодо якої було опубліковано в газеті *Le Soir* (Бельгія, 1994 р.), в якій було зазначено ім'я винуватця ДТП. Після відбуття покарання водія було реабілітовано. Однак інформація про ДТП набула отримала розголос. Винуватець звернувся до представників газети з вимогою видалити цю статтю, але йому було відмовлено. Після рішень національних судів, винуватець звернувся до ЄСПЛ, який підтвердив законність його вимоги, що відповідала ст. 10 Європейської конвенції з прав людини. Ця справа є важливою для установлення права на забуття, оскільки в цій справі ЄСПЛ вперше підтвердив, що право на захист персональних даних, включаючи право на видалення цих даних, може бути застосоване до публікації в мас-медіа. У результаті цього рішення було визнано, що громадянам ЄС може бути надане право вимагати видалення своїх персональних даних з публікації в мас-медіа, якщо ця інформація є застарілою або неактуальною. Це рішення вплинуло на подальшу роботу ЄСПЛ і на законодавство ЄС у сфері захисту персональних даних.

Дослідження О. Совгіри і Ю. Роменської вказують на те, що ЄСПЛ з поступовим розвитком доктрини права на забуття стикається зі складністю вирішення питання про баланс між правом на повагу до приватного життя та правом на свободу вираження поглядів. Для встановлення такого балансу Суд аналізує рівень законодавчого врегулювання випадків, коли такі права обмежуються в державі, а також конкретну мету, яку переслідували національні органи влади при застосуванні цих обмежень [6].

На наш погляд, аналіз практики ЄСПЛ дає можливість з'ясувати, які ознаки притаманні праву на забуття, зокрема:

1) рішенням Суду Справедливості Європейського Союзу у справі «*Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González*» (2014 рік) були закладені основи виникнення і подальшого розвитку права на забуття [7]. Згідно з цим рішенням, компанія Google була зобов'язана видалити зі своєї пошукової системи інформацію про примусовий продаж нерухомості громадянина Іспанії Маріо Костехи Гонсалеса (Mario Costeja González), який мав місце десять років тому у зв'язку з його заборгованістю;

2) у справі *Volker und Markus Schecke GbR and Hartmut Eifert v. Land Hessen* («Товариство громадського права «Фолькер і Маркус Шеке» і Хартмут Айферт проти землі Гессен») було детально розглянуто питання про формування права на захист персональних даних [8]. Рішенням було встановлено, що уповноважений орган повинен розглянути питання про пропорційність оприлюднення інформації щодо імен отримувачів сільськогосподарських субсидій ЄС та обсягу наданих їм коштів. Оскільки право на захист персональних даних не є абсолютним, публікація даних про отримувачів коштів є втручанням у їхнє приватне життя загалом, а також порушенням права на захист їхніх персональних даних зокрема;

3) справа, яку Google виграв проти Франції перед Судом ЄС (TSUE) у Люксембурзі у 2019 році стосувалася права на забуття [9]. Згідно з рішенням Суду, це право застосовується лише до версії пошукової системи в державах-членах ЄС, а не за межами ЄС. Суд також вирішив, що ця справа не має універсального характеру, а право на забуття не є абсолютним. Натомість, воно залежить від конкретних обставин, щоб уникнути порушення фундаментальних прав людини на свободу слова і друку.

Проведений аналіз свідчить, що право на забуття має такі специфічні ознаки: 1) інформація, на яку посилаються повинна бути давно опублікованою, неналежною, неправильною, недостовірною або неповною; 2) кожна людина повинна мати право вимагати знищення посилань на персональні дані, або дані про своє сімейне і приватне життя; 3) шкода від наявності таких посилань повинна переважати суспільний інтерес та право інтернет-користувачів на доступ до цієї інформації. При цьому, передбачається й винятки з загального правила. Інформація, що стосується діяльності державних органів, бюджетних витрат та роботи законодавчої, виконавчої та судової гілок влади повинна завжди бути відкритою та прозорою для демократичного суспільства [10].

Зважаючи на означене, «право на забуття» може бути визначено як право особи звертатися до суду на території ЄС з вимогою видалення своїх персональних даних з відкритих джерел, таких як Інтернет, пошукові системи, бази даних, веб-сайти або будь-які інші загальнодоступні платформи. Це право поширюється на громадян, що проживають в Європі, а також на громадян інших країн, які можуть звернутися до суду на території ЄС. Основна мета реалізації цього права полягає у забезпеченні захисту приватності та інформаційної автономії особи, коли персональна інформація не є актуальною або необхідною.

Визнання права на забуття у рішеннях ЄСПЛ серйозно вплинуло на особливості його конституційно-правового врегулювання в зарубіжних державах.

Так, Франція виділяється серед європейських країн своїми особливостями конституційно-правового регулювання означеного права. У 2010 році ця держава ухвалила Хартію про право на забуття (*Droit à l'oubli*). Головною метою документу є пояснення користувачам ризиків, пов'язаних з наданням доступу до їх персональних даних в мережі, а також захист даних і введення права «бути забутим» на національному та європейському рівнях [11].

Це право стало особливо корисним засудженням злочинцям, які відбули покарання, оскільки воно дозволяє їм видаляти публікації, які містять подробиці їх злочинів та кримінального минулого.

Цікаво, що в Індії дискусія про захист даних і конфіденційність виникла в контексті справи судді К. С. Путтасвами проти Союзу Індії, де Верховний суд визнав право на приватність основним правом. Постійні та парламентські комітети також заявили про необхідність спеціального законодавства щодо захисту даних і конфіденційності у своїх звітах і у травні 2018 року було внесено законопроект про захист даних (General Data Protection Regulation) [12], розроблений Комітетом юстиції під керівництвом Б. Н. Шрікрішні [13].

Крім того, відбиток на становленні й розвитку цього права в Індії залишили рішення національних судів, зокрема:

1) так, у справі «Прем Шанкар Шукла проти адміністрації Делі» суддя Крішна Аер, виступаючи від імені трьох суддів Поважного верховного суду, зазначив: «... гарантія людської гідності, яка є частиною нашої конституційної культури, і положення статей 14, 19 і 21 починають діяти, коли ми усвідомлюємо, що закувати людину в кайдани означає більше, ніж умертвити її; це означає позбавити її усього людського а, значить, порушити саму її особистість, занадто часто використовуючи маску «небезпеки» і безпеки...» [14];

2) у справі Субраншу Раот проти штату Одіша Вищий суд штату розглянув «Право бути забутим» як засіб правового захисту для жертв відверто сексуальних відео або фотографій, які часто публікуються в соціальних мережах для переслідування жертв [15];

3) у справі Zulfiqar Ahmad Khan v Quintillion Business Media Pvt. Ltd [16], Високий суд Делі підтримав «Право людини бути забутим». У цьому випадку Позивач звернувся до Почесного суду з проханням накласти постійну судову заборону на Відповідачів, які були авторами двох статей проти Позивача на основі звинувачень у домаганнях, які вони, як стверджували, отримали, у рамках кампанії #MeToo. Незважаючи на те, що Відповідачі погодились видалити новини, тим часом їх передрукували інші веб-сайти. Суд звернув увагу на право позивача на конфіденційність, невід'ємними аспектами якого є «право бути забутим» і «право бути залишеним наодинці».

Досліджуючи рішення судів Індії про видалення інформації, яка ганьбить особу, її честь і репутацію можна прослідкувати тенденцію щодо права жінки бути забутою: суддя Байпаредді зазначив, що «це відповідає тенденції в західних країнах щодо «права бути забутим» «загалом у делікатних справах, пов'язаних із жінками, і в дуже делікатних справах, пов'язаних із зґвалтуванням або порушенням скромності та репутації відповідної особи» [17].

Крім того, можна прослідкувати зв'язок права бути забутим з правом на свободу слова та вираження поглядів (ст. 19 (2) Конституції Індії) і гарантіями життя та особистої свободи (ст. 21 Конституції Індії). Однак, щоб гарантувати це право згідно з Конституцією і законопроектом повинен бути досягнутий баланс між цими статтями і статтями законопроекту шляхом тлумачення співвідношення права людини на приватне життя та права інших осіб на інформацію.

Судова практика у США характеризується неоднозначністю. Так, у справі «Гарсія проти Google» (2014) дев'ятий окружний апеляційний суд США підтвердив відхилення її позову [18]. Йшлося про ситуацію, коли Сінді Лі Гарсія промовила два речення в одному фільмі «Desert Warrior» і ці рядки «Is Your Mohammed a child molester?» були використані у фільмі «Innocence of Muslims», після чого Гарсія отримувала смертельні погрози.

Інша справа Martin v. Hearst Corporation (2015), де Мартін разом зі своїми дітьми був заарештований за звинуваченням у вживанні наркотиків, а інформація про це була опублікована у мережі. Мартін подав до суду за наклеп, але федеральний окружний суд відхилив вимоги. Правознавець Ерік Голдман пояснює, що рішення суду свідчать про відсутність визнаного позову про право бути забутим [19]. І ця невизначеність і складність справ зумовлена поправкою I до Конституції США, де зазначено, що Конгрес не має права видавати закони щодо впровадження будь-якої релігії чи заборони вільно сповідувати її, а також не має права видавати закони, що обмежують свободу слова, друку і права народу мирно збиратися і звертатися до уряду з проханням усунути якусь кривду [20].

Ще одна справа, що стосується видалення інформації про Крістоса Катсурса, який хотів аби видалили фотографії з місця автокатастрофи, у якій загинула його 18-річна донька. Виявилось, що двоє патрульних поширили знімки: надіслали їх рідним та знайомим на Хелловін, аби шокувати їх. Ті, у свою чергу, надіслали їх своїм знайомим – і так фото опинилися в мережі. Родині Катсурса вдалося видалити з мережі понад 2,5 тисячі фотографій, однак на рішення про повне видалення їх з мережі суди США не пішли, спираючись на вищезгадану поправку [21].

Незважаючи на захист Конституцією США, американські компанії все ще повинні дотримуватися законів ЄС про право бути забутим. У лютому 2018 року Google заявив, що отримав понад 650 тисяч запитів на видалення певних веб-сайтів зі своїх результатів пошуку після справи ЄСПЛ у 2014 році [22].

У свою чергу, А. Литвиненко досліджуючи поняття «право на забуття» на практиці судів США, зазначає, що прецедентна практика США у більшості випадків свідчить про реалізацію права на забуття в контексті видалення, приховання чи обмеження розповсюдження персональних даних в останні кілька десятиліть. Нерідко позивачам вдається домогтися вилучення даних стосовно своєї судимості чи винесення їм підозри в скоєнні злочину. Згадані у статті процеси також свідчать, що: 1) проблема реалізації «права на забуття» далеко не нова, і негативні наслідки щодо розповсюдження даних є не гіпотетичними, а цілком реальними, що підтверджено десятками позовів; 2) «право на забуття» вкрай нелогічно ототожнювати виключно з Інтернетом, адже проблема виникла задовго до його появи, і розповсюдження даних у паперовій формі завдавало позивачам не менше шкоди, аніж в електронній; 3) процедури утримання та знищення персональних даних відомі (принаймні в США) понад 120 років, і пошкодження документів тягло за собою відповідальність тих, хто уповноважений був опікуватися ними (підтвердження цьому існують не в історичних довідках, а у судових процесах); 4) практика судів США щодо знищення особистих даних є достатньо неоднорідною, що часто залежить або від законодавчих актів, або від існуючої прецедентної практики в окремому штаті (у федеральних справах, на кшталт Menard v. Mitchell, суди, як правило, надавали рішення обмежувати рух даних до федеральних правоохоронних органів); 5) деякі американські суди схилилися до позиції, що мають повноваження приймати рішення щодо знищення даних задля захисту конституційних прав позивача [23].

Крім того, у червні 2019 року було проведено опитування Pew Research Center, згідно з результатами якого американці вважають за краще зберігати певну інформацію про себе поза межами онлайн-пошуку. З огляду на це опитування: 74% американців «за» право на забуття, тоді як 23% вважають, що важливіше мати можливість «знайти потенційно корисну інформацію про інших».

Зацікавленість у конституційно-правовому врегулюванні права на забуття виявила й Туреччина. Касаційний суд констатував, що це право є універсальним. У зв'язку з тим, що нормативні акти ЄС та рішення ЄСПЛ охоплюють лише країни ЄС, захист та використання цього права вимагає дослідження в цьому напрямку.

Право бути забутим може ґрунтуватися на таких конституційних правах, як право особи покращувати своє матеріальне і духовне існування (Конституція Туреччини ст.17), право на недоторканність приватного життя і захист персональних даних (ст.20 Конституції Туреччини), а також право не бути примушеним висловлювати свої погляди і думки (Конституція Туреччини ст. 25). Однак воно не врегульовано безпосередньо ні Законом про захист персональних даних («PDPL»), який був підготовлений на основі Директиви 95/46/ЄС, ні Законом «Про регулювання публікацій в інтернеті та боротьбу зі злочинами, вчиненими за допомогою таких публікацій» («Закон № 5651»).

У рішеннях під номерами 2014/4-56 Е., 2015/1679 К. та від 17.06.2015 Касаційного суду Туреччини зазначено, що право на забуття, збирання або зберігання персональних даних повинно бути обмежене обсягом, який є необхідним та на найкоротший період часу, що фактично визначає межі права на захист персональних даних [24]. А основа обох прав полягає в тому, щоб фізична особа могла вільно розпоряджатися своїми персональними даними, планувати майбутнє без перешкод минулого, а також запобігати використанню персональних даних проти особи. Згодом Суд підкреслив, що право на забуття забезпечує недопущення негативного впливу на майбутнє особи з її власної волі або внаслідок дій, спричинених третіми особами. Можливість особи формувати своє майбутнє шляхом позбавлення від негативних наслідків свого минулого не лише сприяє особі, але й суспільству загалом. Право бути забутим полягає у праві вимагати, щоб негативні події в цифровій пам'яті були «забуті» через деякий час, а також праві вимагати видалення та запобігання поширенню персональних даних, якщо немає вищого суспільного інтересу. Касаційний суд дав визначення права на забуття, вказуючи на те, що право бути забутим не лише надає особі право «контролювати минуле», або «право вимагати, щоб ті чи інші питання були «стерті» з їх історії і не запам'ятовувалися», а й покладає на третіх осіб обов'язок не використовувати будь-яку інформацію про особу для вжиття заходів щодо запобігання запам'ятовуванню третіми особами. Крім того, хоча вважається, що право на забуття стосується цифрових даних, враховуючи особливості цього права та його зв'язок з правами людини, Касаційний суд переконаний, що воно повинно застосовуватися не лише для персональних даних у цифровому середовищі, а й для інших персональних даних, доступ до яких може легко отримати громадськість [25]. У свою чергу, Конституційний Суд Туреччини в рішенні від 03.03.2016 року [26] зазначив, що держава зобов'язана надати індивідууму можливість «перегорнути нову сторінку», не даючи іншим дізнатися про свій минулий досвід, а право бути забутим є наслідком позитивного обов'язку держави щодо надання можливості індивідам розвивати своє духовне існування.

Досліджуючи особливості конституційно-правового регулювання та судову практику, пов'язану з пробле-

мами реалізації права на забуття в США, Індії, Туреччині, можна прослідкувати одночасно як прогресивний розвиток щодо його врегулювання, так і велику кількість нерозв'язаних проблем щодо захисту прав особи в Інтернет-відносинах.

Висновки. Підсумовуючи, можна зазначити, що реалії сьогодення засвідчують розвиток інформаційно-комунікаційних технологій, який безпосередньо впливає на вдосконалення сфери права. Беззаперечно, становлення такого інституту як право на забуття є здобутком Європейського Союзу, який дав великий поштовх для обговорення Інтернет-відносин, захисту немайнових прав осіб, зокрема, шляхом конституційно-правового врегулювання, а також через відповідні судові справи (рішення).

Аналіз особливостей конституційно-правового регулювання означеного питання в зарубіжних країнах дає змогу зробити висновок про те, що визнання цього права зумовлює появу низки конституційних протиріч, конфліктів і колізій, а пов'язано це з такими правами як право на вільне вираження поглядів, право на повагу до приватного життя та свобода думки і слова. Крім того, не варто забувати про «суспільний інтерес» і необхідність установа балансу між ним і правом на забуття.

Так, у Франції, Туреччині та Індії визнання права на забуття було втілено на рівні конституційно-правового регулювання. Однак, його застосування у згаданих країнах має свої особливості. Зокрема, у Франції та Туреччині встановлено процедури видалення персональних даних з Інтернету, які можуть порушувати права особи. Водночас, в Індії виникають спори, у тому числі, й судові щодо захисту персональних даних і конфіденційності. У США право на забуття не має чіткого правового регулювання. Хоча існують окремі федеральні і закони штатів, якими встановлюються особливості збирання та використання персональної інформації, проте чіткої процедури видалення даних з Інтернету законодавство не передбачає. Судова практика щодо реалізації права на забуття у США є неоднозначною.

Таким чином, реалізація права на забуття має свої особливості в кожній з розглянутих країн і залежить від наявності та чіткості конституційно-правового регулювання та судової практики у цій сфері. У країнах, де встановлені чіткі процедури видалення даних з Інтернету, реалізація права на забуття відзначається більшою ефективністю. Однак, навіть за відсутності чіткого законодавчого врегулювання, право на забуття може бути реалізовано через суд.

Очевидно, що проведений аналіз є лише частиною великого дослідження у сфері співвідношення приватності і публічності, права на приватність і наявного «суспільного інтересу» тощо. Все це ускладнюється стрімким розвитком цифрових технологій, які невпинно стають частиною життя кожного з нас, а отже, визнання і необхідність конституційно-правового врегулювання (його удосконалення) цього питання є на часі.

ЛІТЕРАТУРА

1. Directive 95/46/EC of the European parliament and of the Council. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/PDF/?uri=CELEX:31995L0046&rid=5> (дата звернення: 23.03.2023).
2. Конвенція про захист прав людини і основоположних свобод 1953 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_004#Text (дата звернення: 23.03.2023).
3. Хартія основоположних прав ЄС, 2009 р. URL: https://www.europarl.europa.eu/charter/pdf/text_en.pdf (дата звернення: 23.03.2023).
4. Загальний регламент захисту даних (GDPR 2016/679). URL: <https://gdpr-text.com/uk/read/article-17/#explanation> (дата звернення: 23.03.2023).
5. ЄСПЛ у справі Hurbain v. Belgium (no. 57292/16) <https://ips.ligazakon.net/document/ES070437> (дата звернення: 23.03.2023).
6. Совгиря О., Ремінська Ю. Право на забуття: міркування з точки зору конституційно-правової «матерії». *Український часопис конституційного права*. 2021. № 3. С. 31–32.
7. «Google Spain SL, Google Inc. v Agencia Española de Protección de Datos, Mario Costeja González» URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62012CJ0131> (дата звернення: 23.03.2023).
8. Volker und Markus Schecke GbR (C-92/09) and Hartmut Eifert (C-93/09) v Land Hessen. URL: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX%3A62009CJ0092> (дата звернення: 23.03.2023).
9. Андрощук Г. Суд ЄС: Google виграв спір щодо права на забуття. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/zahist-intelektualnoyi-vlasnosti-avtorske-pravo/sud-es-google-vigrav-spir-shchodo-prava-na-zabuttya.html> (дата звернення: 23.03.2023).

10. Артеменко К. В. Імплементація the right to be forgotten (право на забуття) в національне законодавство України. Збірка тез наукових доповідей і повідомлень Міжнародної наукової конференції (23 грудня 2022 року) / За заг. ред. проф. А. П. Гетьмана. Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого. Харків: ТОВ «Видавництво "Права людини"», 2022. с. 139.
11. Кожушний К. С. Регулювання права на забуття в праві Європейського союзу та України. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2019. № 2. С. 278.
12. The Personal Data Protection Bill, 2019. URL: <https://prsindia.org/theprsblog/personal-data-protection-bill-2019-all-you-need-know> (дата звернення: 23.03.2023).
13. Zubair Ahmad. Right to be forgotten. 2022. URL: <https://articles.manupatra.com/article-details/Right-to-be-forgotten> (дата звернення: 23.03.2023).
14. MANU/SC/0084/1980 URL: <https://indianlawportal.co.in/prem-shankar-shukla-v-delhi-administration-air-1980-sc-1535/> (дата звернення: 23.03.2023).
15. WP (C)/4159/2020 URL: <https://indiankanoon.org/doc/6266786/> (дата звернення: 23.03.2023).
16. CS (OS) 642/2018 URL: <https://globalfreedomofexpression.columbia.edu/wp-content/uploads/2021/02/Order-dated-09052019.pdf> (дата звернення: 23.03.2023).
17. Constitution of India 1950. URL: https://www.constitutionofindia.net/constitution_of_india/fundamental_rights/articles (дата звернення: 23.03.2023).
18. Garcia v. Google, Inc., No. 12-57302 (9th Cir. 2014) <https://law.justia.com/cases/federal/appellate-courts/ca9/12-57302/12-57302-2014-02-26.html> (дата звернення: 23.03.2023).
19. David L. Hudson Jr. Right to be forgotten. 2017. The first amendment encyclopedia. URL: <https://www.mtsu.edu/first-amendment/article/1562/right-to-be-forgotten> (дата звернення: 23.03.2023).
20. Поправки до Конституції США. URL: https://www.senate.gov/civics/constitution_item/constitution.htm (дата звернення: 23.03.2023).
21. Максимюк О. Право бути забутим. Сьогодні та майбутнє. 2022. URL: <https://law.chnu.edu.ua/pravo-buty-zabutym-sohodennia-ta-maibutnie/> (дата звернення: 23.03.2023).
22. James Doubek. Google has received 650,000 "Right to be forgotten" requests since 2014. URL: <https://www.npr.org/sections/thetwo-way/2018/02/28/589411543/google-received-650-000-right-to-be-forgotten-requests-since-2014> (дата звернення: 23.03.2023).
23. Литвиненко А. А. Реалізація права на забуття в контексті знищення персональних даних осіб щодо їхньої судимості чи підозри в скоєнні ними злочинів: практика Європейського Суду з Прав Людини. *Часопис Київського університету права*. 2019. № 4. С. 386.
24. Supreme Court Assembly of Civil Chambers' decision dated 17.06.2015 and No. E. 2014/4-56, K. 2015/1679. URL: <http://ogb.law/en/news-detail/5> (дата звернення: 23.03.2023).
25. Team of Lawyers "Erdem&Erdem". The right to be forgotten. 2021. URL: <https://www.erdem-erdem.av.tr/en/our-team/lawyers> (дата звернення: 23.03.2023).
26. N.B.B. Decision of the Constitutional Court with Application No 2013/5653 dated 03.03.2016. URL: <https://kesikli.com/news-insight/2021-10-22-right-to-be-forgotten/> (дата звернення: 23.03.2023).